

Tam zgoraj je svojevrstno "osvobojeno ozemlje"

Pogovor z Matjažem Kmeclom

Besedilo: Vladimir Habjan

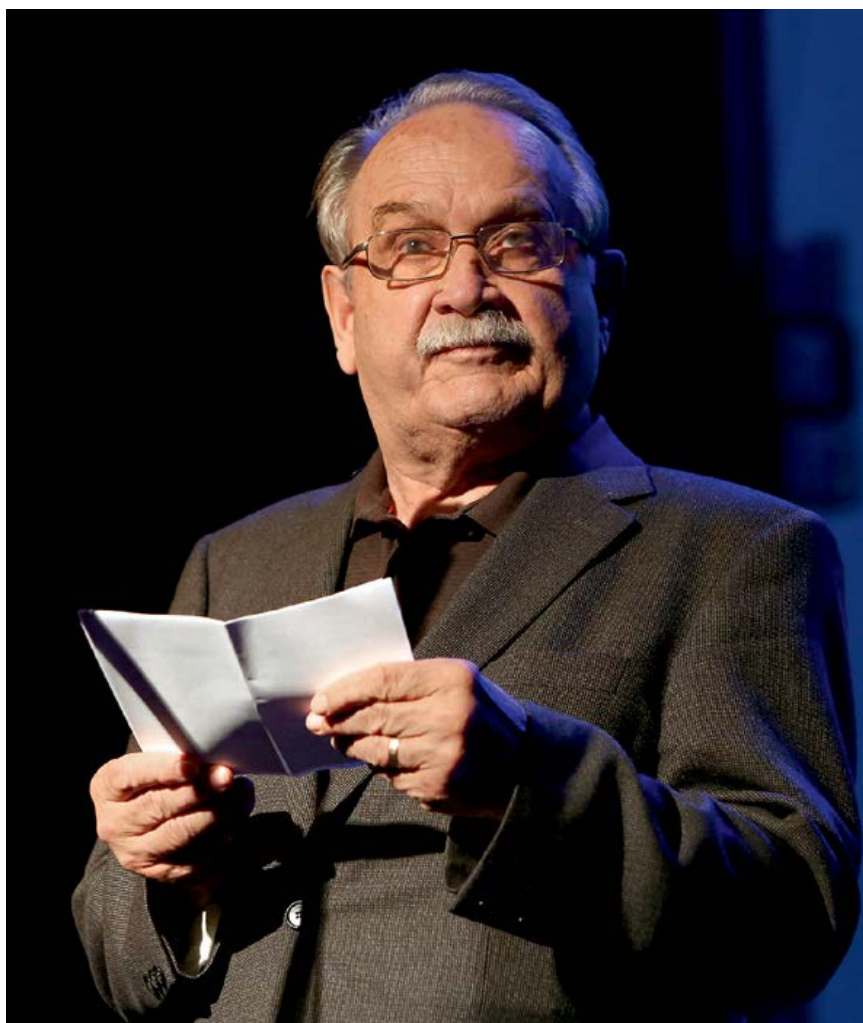
Akademik dr. Matjaž Kmecl je z gorami povezan od malih nog. Pravi, da ga je tja zvalila nekakšna erotika, v gimnaziji pa ga je s planinstvom zastrepil njegov ravnatelj Tine Orel. Za Kmecla je tam zgoraj svojevrstno "osvobojeno ozemlje", kjer se lahko vsaj malce očisti od čadaste doline in vsakodnevne rutine.

20. septembra ste bili slavnostni govornik ob 120-letnici Planinskega društva Kamnik. Bi nam lahko zaupali, kaj je bilo glavno sporočilo vašega govora?

Bilo je predvsem priložnostno spominjanje na začetnike, štiri pogumne može iz Kamnika, enega lekarnarja, dva učitelja in enega posestnika, ki so tako rekoč iz nič in v stalnem sporu z velikonemško napetimi *alpenferajnovci* postavili na noge to našo prvo podružnico Slovenskega planinskega društva (SPD). Potem pa tudi na vse nepregledne množice idealistov, ki so jim sledili. Dodal sem nekaj morebitnih vprašanj o smislu sodobnega hribolazenja. Začetnikom je bilo glede tega po svoje celo lažje. Planinsko organizacijo so začeli graditi iz narodnostnih razlogov, da ne bi *alpenferajnovci* po svoje packali in nemškovali v naših gorah. Gorogranski nadučitelj Fran Kocbek z druge strani Grintovcev je takrat razloge strnil v kratko geslo: Naš je rod, naša je gora! Tu živimo Slovenci, zato so te gore samo naše. Dandanes ima vsakdo iz naše številne hribovske bratovščine seveda za te potrebe svojo lastno filozofijo; moja osebna je bila zmeraj, da je tam zgoraj svojevrstno "osvobojeno ozemlje", kjer se lahko vsaj malce očiščujemo od čadaste doline in vsakodnevne rutine. In kjer si – nekako po kugyjevsko – nabiramo prijazne spomine za stara leta. Zbiramo, po Mihi Potočniku, nekaj, kar se sproti spreminja v "posušeni rožmarin", z opojnim duhom po najlepšem.

Kaj po vašem mnenju pomeni 120 let za neko planinsko društvo in za planinstvo v Sloveniji? Kakšno mnenje imate o praznovanju takšnih obletnic?

Če pogledam SPD, tudi njegovo prvo podružnico v Kamniku, je bil najprej zanos, skupaj s trdno vero, da je tako treba – ideja se namreč porodi iz stanja skupnosti. Potem preide v nazorsko in interesno združenost ter se na koncu morebiti, če je prava, okrepi v tolikšno množičnost, kakršno pozna naše današnje planinstvo. Obletnice

Matjaž Kmecl Foto: Vladimir Habjan

Od rojstnega tisočaka Kuma ga je pot preko Grintovcev, na katere se je mladostno razposajen podal kar bos, vodila proti Triglavu in Slovenski smeri. A ni ga sram priznati, da je po duši šodrovec, ki jo sicer rad in pogosto udari tudi po svoje, v neznano, kar pa mu je povsem dovolj. Tako si nekako po kugyjevsko

nabira prijazne spomine za stara leta (naslednjega februarja jih bo dopolnil osemdeset). Pogovor smo izkoristili za nekaj aktualnih družbenih vprašanj, povezanih tudi z vlogo planinske organizacije in publicistike.

so simbolni mejniki, možnosti potrjevanja skupinske zavesti. Zakaj jih ne bi praznovali? Poleg tega slejkoprej velja, da se lahko (skoraj) vse naredi od danes na jutri, samo tradicije in z njo povezane vztrajnosti ne. V njej je posebna energija, ki ožarja tudi take proslave.

Koliko vam še uspe slediti dogajanju v planinski organizaciji? Ste bili v preteklosti s Planinsko zvezo bolj povezani?

Kot aktivist pravzaprav nikoli, kot planinski "verniki" pa ničkoliko. Zelo veliko sem se o teh rečeh pogovarjal s Tinetom Orlom, ki me je s planinstvom zastrupil že v gimnaziji, podobno kot še številne nekdanje celjske gimnazijce. Bil je zelo "ljudski"

ravnatelj, zelo razgledan in duhovit. Kadar je kak profesor zbolel, ga je najraje nadomestil kar sam, za nas pa je to zmeraj bil kar nekakšen praznik: ni bilo ne spraševanja ne dolgega časa, ura se je spremenila v skoraj fascinantno monodramo, iskrivo, polno anekdot in tudi življenjskih modrosti. Mislim, da je v njej užival tudi sam; mi smo vsekar. Nekega jutra me je pobral kar od pouka in me v razmajanem avtobusu celjskega planinskega društva za ves dan odpeljal v Logarsko dolino – tam okoli 1950. Ves dan smo pili nekakšen čaj, v katerem je prevladovalo žganje, vseeno pa sem ostajal toliko pri sebi, da mi je ostal dogodek z vso logarsko kuliserijo vred v prelepem spominu. In podobno. On me je tudi "izdrezal" kot

planinskega pisca, kot aktivista pa pač nikoli, ker reč ni v moji naravi.

Planinska organizacija je imela v svojih začetkih velik narodnobuditeljski pomen. Danes bolj poudarjamo strokovni, izobraževalni in športni vidik organizacije. Se vam zdi, da je prvotni pomen danes povsem zamrl? Je planinstvo še na kakšen način povezano s slovenstvom?

Seveda! Saj imamo Triglav v grbu! Med drugo svetovno vojno sta dve partizanski patrolji kljub nevarnostim krenili na Triglav in tam razvili slovensko zastavo, v vpisno knjigo pa kot smer poti zapisali: V nove zarje! Ko smo se dobrega pol stoletja pozneje osamosvajali, je spet Triglav prevzel simbolno vlogo – spomniti se je treba

patetičnih prizorov z vrha v tistem času. Zmeraj v takšnih trenutkih smo se zatekali k njemu. Intimno to počenjamo še danes, kar naprej. Drugače pa je naše današnje planinstvo pač mnogofunkcionalno, hvalabogu; ni tisto, čemur bi rekli s staro meščansko, skoraj nezamenljivo besedo fahidotsko – v njem je veliko obilje vseh mogočih idej, energij in možnosti. Zato pa je tako množično.

Si danes lahko Slovenec, tudi če ne hodiš v gore?

No, najbrž že. Je pa planinstvo za Slovence tudi danes vsekakor dodatna in ne najmanj pomembna možnost izražanja pripadnosti ljudstvu in narodu pod Triglavom. Politiki to celo vedo

ali pa jih k temu pripravi recimo Tof z "vrhom na vrhu", časopis, ki organizira pohod 100 žensk na Triglav, borčevska organizacija s svojo znamenito vsakoletno prireditvijo na Pokljuki ali kdo tretji. Nobena od teh prireditev ne mine brez politične udeležbe.

Ali imate občutek, da se slovenske politične delitve odražajo že tudi v slovenskem planinstvu?

Žal! Ne bi se smele. Saj celo v politično najbolj razklanem času nismo imeli klerikalnega in liberalnega planinstva; planinstvo je bilo zmeraj nad tem. Občasno se sicer kdo spomni, da naj bi po avstrijskem zgledu na vrhah postavljali križe, toda to praviloma ni politika; in tudi ni čisto v skladu z

modernimi ekološkimi nazori, tako da prav vztrajna takšna dejanja niso. Toda rad bi spomnil na poskus prepira okrog besed "planinski" in "gorniški". Jezikoslovno bi se ga še dalo kako utemeljevati, toda ne potem, ko traja neka raba že sto in več let. To je tako, kot če bi uspeli novodobni "revolucionarji" zamenjati slovensko zastavo, pod katero se je že poldrugo stoletje dogajalo vse slovensko osamosvajanje (ki ni bilo samo zadnje dejanje 1991). Ne gre pač, tradicija ne dovoli, pa naj kdo v svojo čast in slavo še tako hoče in si še tako prizadeva. Pod "slovenskim

Triglav v jutranjem svitu; pogled z Razorja
Foto: Matevž Lavrič

planinskim društvom" se je dogodilo vse odločilno na tem področju zadnjih sto let. Naj dodam, da pa k morebitni tovrstni uspešnosti kdajpakdaj pripomore tudi manj občutljiva "politika" planinske organizacije. Ni bilo na primer treba prepustiti stare Kocbekove kočice na Molički planini neki drugi, secesionistični pobudi, navsezadnje je kočica slej ko prej pomemben kulturni spomenik, in to ne samo planinstva – tudi s cerkvico Cirila in Metoda nad seboj. Naj so bili drugi interesi in razlogi še tako močni – ne bi bilo treba in ne bi se bilo smelo; kočica je dragocena snovna dediščina organiziranega slovenskega planinstva, njegova "srebrnina". Vsaj moje mnenje je takšno.

Kateri motivi so vas pripeljali v gorski svet? Kateri so prevladovali pri vašem zahajanju v gore: estetski, etični, športni ali vsi trije enako?

Kaj pa vem, nekakšna erotika pač. Že večkrat sem si sam skušal razložiti in še najraje obstal pri spominih na najzgodnejše otroštvo. Starši so kot učitelji službovali na Kumljanskem,

čez vso Zgornjo Savinjsko dolino na Ojstrico). Ko je bilo vojne konec, sem bil star že enajst let in seveda čakal obljubljene hoje na Triglav, vendar sta bila starša tako zasuta z obveznostmi, da je ni in ni bilo. Leta so tekla, pripehal sem se do mature, moj ravnatelj mi je še podpihoval staro pričakovanje, zdaj že hrepenenje – in sem sklenil, da pa je zdaj že čas. Nisem imel ničesar, še nahrbtnika ne, kje neki čevlje. Do Triglava je bilo daleč, in sem se odločil za Grintovce; če ni bilo čevljev, pa pač bos – in sem jih prehodil bos po vsem grušču in julijskih snežiščih. Vrnil sem se popolnoma obtolčen, vendar ničkoliko srečen. Nič nisem, vsaj takrat ne, premišljeval, kakšni motivi so me pri tem vodili, in moram priznati, da sem do konca hodil v hribe skoraj kot kakšna srečna živalca, ki vse stvari jemlje sproti, kakor pač pridejo. Erotika pač! Seveda ne bi bilo res, če bi trdil, da me različni pogledi na vse to početje niso nikoli zanimali. So me, in to kar precej. Potem sem nekoč naletel pri Kafki na biblično parafrazo, da je vsaka pot tudi cilj (kar si je nekaj

nacističnem in socialističnem, in vendar je ves čas vztrajal pri svojem socialnem idealizmu, predvsem pa pri svoji izjemni ljubezni in privrženosti Grintovcem – ne samo Veliki planini in njenim stanovom, vsem kamniško-savinjskim hribom.

Kaj menite o današnji premoči fizičnega aspekta ("rekorderstvo") nad duhovnimi motivi zahajanja v gore?

Pač stvar časa in svojevrstne penetracije urbanosti v planinstvo. Pastirji in lovci so morebitne rekorde že od nekdaj postavljali samoumevno, iz življenjskih potreb, ker jih je v to sililo preživetje. Menda je Stanič ali kdo že našel na Triglavu, potem ko je prvič prilezel gor, trentarskega lovca. Kaj pa so bili štirje pogumni možje iz Bohinja, samo en intelektualec-ranar je bil med njimi, drugi so bili lovci ali pastirji. Kdo je Frischaufu ali Kebru v Grintovcih kazal poti? Hočem reči, da zvečine niti ne vemo za davne prvopristopnike. Da ne bo pomote, kot preprost šodrovec še posebej visoko spoštujem vse izjemne plezalske podvige slovenskih

v hribih pač, čeprav ne prav najvišjih; hodili smo k bližnjim cerkvicam, tudi na Kum. Za zmeraj mi je ostal v spominu skoraj pravljicični pogled z enega od njih, z Rodeža, na zasnežene Grintovce. Če si sposodim (ukradem) malce patetičen izraz – postali so mi trajni "predmet hrepenenja". Ko je prišla vojna, sem bil star sedem let. Takrat je oče, ki je prišel le poredkoma domov, pripovedoval, kako bomo po vojni vsi skupaj odšli na Triglav (njegov oče, moj ded, "stari ata", je bil znan po tem, da jo je večkrat z mlajšo hčerko mahnil kar peš iz Šmartnega ob Paki, kamor se je z vlakom pripeljal iz Celja,

kasneje kot misel privzel tudi Nejc Zplotnik), in sem si rekel: bom pa hodil pod to zastavo: važna bo pot, četudi se bom zmeraj spet vračal (hvalabogu) domov.

Ali ste imeli kake vzornike?

Ne bi smel zatajiti Tineta Orla. Vlasta Kopača sem žal premalo poznal, mi je pa po vsem, kar so mi pripovedovali, več kot imponiral. Bil je izjemen poštenjak, navsezadnje si ga je Plečnik izbral že kot študenta za svojega intimnega sodelavca, čeprav je vedel, da je komunist. Bil je zaprt v vseh režimih, kraljevskem,

Ojstrica in Planjava nad Logarsko dolino

Foto: Milan Cerar

alpinistov, toda po svoje so otroci časa. Sijajni in skoraj neponovljivi so (recimo kak Tomaž Humar); otroci informacijske dobe so prav tako, ve se skoraj vse o njih, primerjati jih je mogoče, vsak njihov podvig je zabeležen. O tem, koliko podobnega, čeprav na manj zahtevni ravni, je bilo v preteklosti, pa komaj kaj vemo. V meščanski dobi so iz "turistovskih" podvigov začeli delati mite in to se je obdržalo – čeprav je res, da je vsaka vrhunska prvenstvena

plezarija vsaj zatorej, kot so rekordi v drugih športih.

Ali kaj spremljate sodobno slovensko planinsko publicistiko (leposlovje, vodniki, zgodovinski pregledi, priročniki itd.) in kakšno je vaše mnenje o njej?

Spremljam, kolikor le morem, tudi kupujem, celo vodnike, čeprav komajda lahko še računam na kako zahtevnejšo hojo. Bogata je, raznovrstna, moderna – še posebno, če jo primerjamo z nekdanjimi pionirji, Badjuro, Kocbekom, grebenskimi zemljevidi; mogoče je samo v beletriji malce iztrošena. In da spet ne bo pomote: vse, kar smo imeli tega doslej, je bilo dragoceno; razvoj je šel naprej po korakih. Malo je vse skupaj danes ovito v tančice nostalgije in vendar je s pridom služilo v svojem času, ne poredko je uporabno še danes.

V esejistiki ste se posvečali tudi goram in planinstvu, spomnimo se samo vaše knjige *S prijatelji pod macesni*. Kaj vam pomenijo gore in kako to, da ste jim posvetili pozornost?

Človek piše pač o tistem, kar ga v življenju vznemirja. S knjigo, ki jo omenjate, sem skušal v besedovanje zajeti čustvovanje šodrovske množice, kamor sodim tudi sam. Nič vrhunskega, čeprav je vsaka pot vsakomur zlasti prvič prvenstvena. Celó najbolj ponižna. Od vseh plezalskih smeri na Triglav sem

prelezel samo Slovensko; lahko bi me bilo sram, pa me ni. Sem po duši pač šodrovec, ki jo sicer rad in pogosto udari tudi po svoje, v neznano, a mu je to dovolj. Veliko raje jo ubere na primer za Zelnarico po šodru navzdol do tistih mlak in tam med neverjetnimi cvetnimi vrtovi uživa svet in hvali starše, da ga niso kaznovali z barvno slepoto. Tam bi lahko julija resnično sedel ure in ure, užival v skoraj nepredstavljenih barvah in poslušal žužke, kako nabirajo med. Vsak po svoje pač, čeprav zelo razumem tudi tiste, ki uživajo v navpičnih ali previsnih skalah z vrvjo, klini in velikansko globino pod seboj.

Ali še berete Planinski vestnik? Kakšno mnenje imate o njem, predvsem pa me zanima, če kaj pogrešate?

O, berem, seveda! Imam naročenega že desetletja. Mislim, da gre za moderen časopis na vrhunski ravni – tehnični in vsebinski, sistematično in smotrno urejevan. Zadnja leta ste mu dodali sredinski del s področnimi vodniki, tudi to se mi zdi dobro – še posebej, ker so napotki opremljeni z vrhunsko tehnologijo. Laik si seveda komaj lahko predstavlja, kaj pomeni mesec za mesecem pripraviti novo številko, zato je hvala še toliko bolj umestna. Ne želim pa, da bi kdo rekel: "Viš ga, kaj so mu pa dali, da tako govori?!" Toda takšno svoje mnenje sem javno povedal že večkrat, zdaj

Kamniško-Savinjske Alpe – najbližje dostopne planincem vzhodne Slovenije

Foto: Franci Horvat

ga samo ponavljam. Mislim, da je to uredništvo poskrbelo za nov prelomni mejnik v razvoju tega našega planinskega časopisa. Vabljen, privlačen, sodoben je navzven in navznoter – po sijajni likovni opremljeni in po besedni informaciji, celo po papirju.

Tako kot se je spremenila vloga planinske organizacije, se je tudi vsebinska zasnova revije. Včasih je bilo več leposlovnih prispevkov, danes je teh manj, saj so se preselili v specializirane leposlovne revije kot npr. *Sodobnost* in *Literaturo*, več pa je informativnih in strokovnih vsebin. Se vam zdi, da je leposlovje vseeno potrebno ohranjati tudi v naši reviji?

Če je dobro, zakaj ne? Na silo in iz palca cuzati pa rajši ne. Ali danes vidite kje kakšnega dobrega, ampak res dobrega pisca te vrste in tega formata? Morda kakšnega lirika; v dramatikii je bila resnične pozornosti nazadnje vredna morda Jančarjeva drama o Jugu (kje je že to!). Če ni, pač ni, in kjer ni, tako pravi ljudstvo, še vojska ne vzame; ker ni kaj vzeti. Če pa bi bilo, ne vidim prav nobene ovire za objavo v PV. Kljub spremembam uredniške zasnove – lepo ste jo povedali in utemeljili, z jezika ste mi sneli. ○